

Opcat-inspektion av Polismyndigheten, polisregion Nord, arresten Östersund, den 16 och 17 februari 2016

Inspektionens genomförande

På uppdrag av justitieombudsmannen Cecilia Renfors genomförde föredraganden Lars Olsson tillsammans med föredraganden Eva Fridén (protokollföreläsare) den 16 och 17 februari 2016 en förannämnd inspektion av Polismyndigheten, polisregion Nord, arresten Östersund.

Inspektionen inleddes med att verksamheten kortfattat presenterades av polisintendenten och arrestföreståndaren Peter Moberg, kommissarien Oscar Berglund, vakthavande befälet Henrik Hansson och förvaltaren Jan Andersson, Ekonomiskavdelningen, Lokalförsörjningsenheten. Samtal fördes därefter med personal och vissa handlingar avseende intagna samt tjänsteföreskrifter och rutiner granskades. Inspektionen avslutades med en genomgång av iakttagelser med tf. gruppchefen Rickard Östman, Brottsförebyggande verksamhet–ingripande verksamhet, och tf. gruppchefen Anders Könberg, Stöd och service.

Parallellt med inspektionen genomfördes på uppdrag av chefsJO Elisabet Fura en inspektion av Kriminalvården, häktet Östersund (dnr 872-2016). JO:s medarbetare samtalande då med tre häktade intagna, bl.a. om deras vistelse i arresten som anhållna.

Syftet med inspektionen

Inspektionen är en del av JO:s verksamhet för att fullgöra de uppgifter som ankommer på ett nationellt besöksorgan enligt det fakultativa protokollet från den 18 december 2002 till Förenta nationernas konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (Opcat-verksamheten). Denna verksamhet har under 2016 ett fokus på information om rättigheter till frihetsberövade.

Arresten i Östersund inspekterades av JO inom ramen för Opcat-verksamheten i december 2013 (dnr 6385-2013). Med anledning av att det vid den inspektionen kom fram att tillsyn över gripna och anhållna normalt inte förekom nattetid uttalade JO Renfors att Polismyndigheten i Jämtlands län borde överväga att införa en ny ordning. Hon uttalade vidare att Polismyndigheten i Jämtlands län

måste överväga att vidta åtgärder för att intagna ska få bättre tillgång till dagsljus i arresten och att polisen behöver säkerställa att det finns tydliga rutiner för underrättelse till närstående och dokumentation av denna fråga.

Uttalande av JO Renfors med anledning av inspektionen

Protokollet innehåller avslutningsvis uttalanden av JO Cecilia Renfors.

lakttagelser och upplysningar vid inspektionen

Om arresten

Organisationen är densamma som vid inspektionen 2013. Arresten ligger i polishuset i Östersund och har fyra tillnyktringsceller och tre anhållningsceller. Sedan 2006 har Kriminalvården nio provisoriska häktesplatser i polismyndighetens arrest. Enligt ett samarbetsavtal (dnr 253 1436/11) har Kriminalvården åtagit sig ansvaret för tillsynen av alla frihetsberövade med vissa begränsningar. Därutöver har Polismyndigheten ett avtal från 2012 med ett bevakningsbolag, PD-bevakning AB, för vissa arbetsuppgifter, framför allt sekundbevakning av intagna vid behov.

Årligen förs ca 1 700 frihetsberövade in i arresten och av dem är det ca 1 300 personer som är omhändertagna med stöd av lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB).

Uppföljning av tidigare inspektion

Tillsyn

Bemannning

Kriminalvårdens häktespersonal har den huvudsakliga tillsynen av gripna, anhållna och omhändertagna. Polismyndighetens instruktion för arrestantvakter gäller för häktespersonal, väktare från bevakningsbolag och polispersonal. Den som fungerar som arrestvakt är direkt underställd Polismyndighetens vakthavande befäl, biträdande vakthavande befäl samt arrestföreståndaren och står under förmanskap av de poliser som fullgör verksamheten på polisstationen.

Vid inspektionen 2013 var två kriminalvårdare i tjänst under natten, varav en var vilande. Sedan årsskiftet 2015/16 har antalet anställda under natt utökats från två till tre kriminalvårdare, varav två är vakna och en vilande.

Tillsynsfrekvens

Av den lokala instruktionen för arrestantvakt daterad 2014-06-17 framgår bl.a. att tillsyn av gripna, anhållna och övriga förvarstagna som huvudregel ska ske en gång per timme. Vidare framgår det av instruktionen att omhändertagna enligt LOB och 13 § polislagen samt de intagna i övrigt som är i dåligt psykiskt eller fysiskt skick, ska ha tillsyn var 15:e minut eller oftare enligt särskilt tillsynsbeslut som fattas av vakthavande befäl alternativt biträdande vakthavande befäl.

Den första bedömningen av tillsynsbehovet görs av polispatrullen vid inskrivningen i samband med att de fyller i en blankett för säkerhetsbedömning (se

1 kap. 6 § Polismyndighetens föreskrifter och allmänna råd om polisarrest, PMFS 2015:7, FAP 102-1). På blanketten fylls bl.a. i uppgifter om det finns en förhöjd risk, tillsynsfrekvens och bedömningsgrunder avseende tillsyn samt namn och titel på den som har genomfört säkerhetsbedömningen. Enligt ledningen är den angivna tillsynsfrekvensen en rekommendation till vakthavande befäl som är ansvarig för förmansprövningen innan en person sätts in i arresten.

Vid stickprovvis granskning av bl.a. blanketter för säkerhetsbedömning för de sista månaderna 2015 och de första månaderna 2016 noterades att vakthavande befäl endast signerar säkerhetsbedömningsblanketten, och därmed tillsynsfrekvensen, i samband med att han eller hon gör en förnyad säkerhetsbedömning.

Överlämning av information till bevakande personal

Vid samtal med häktespersonal framkom att kriminalvårdare för det mesta biträder polispatrullen vid inskrivning och avvisitering. I samband med inskrivningen får häktespersonalen även muntlig information från polisen om t.ex. en intagen lider av sjukdom.

Om en gripen eller anhållen är misstänkt för brott, överlämnar polisen protokollet över frihetsberövandet, avvisiteringsblad, säkerhetsbedömningsblankett och beslut om eventuella restriktioner till häktespersonalen. Säkerhetsbedömningsblanketten överlämnas dock inte till häktespersonalen om en person är intagen med stöd av LOB.

Om det uppstår behov av att rådfråga Polismyndigheten om t.ex. en intagens mående kontaktar häktespersonalen polisens vakthavande befäl. En sådan kontakt ska dokumenteras.

Dokumentation av tillsyn

Av en stickprovvis granskning av tillsynsblad framgick att den intagnes status vid tillsynstillfället dokumenterades, t.ex. om han eller hon sov och i vilken ställning. Utöver dokumentationen av tillsynen fördes även journaler för varje bevakningsdygn. Av journalerna framgick bl.a. när intagna intog måltider och medicin, rökte och gjorde toalettbesök.

Vid tillsyn oftare än var 15:e minut är det bevakningsbolagets personal som utför och dokumenterar tillsynen. Det noterades i granskningen av tillsynsbladen att den intagnes status inte dokumenterades lika noggrant vid sekundbevakning.

Tillsyn vid dubbelbeläggning

I samtal med vårdare kom det fram att vid dubbelbeläggning sätts ett tillsynsblad upp för var och en av de intagna på celledörren.

Dagsljus under vistelsen i arresten

Ledningen uppgav att det inte har skett någon förändring sedan den senaste inspektionen avseende insläpp av dagsljus i cellerna och på rastgården. Fönstren i cellerna är i frostat glas/film som inte medger något direkt ljusinsläpp.

I 2 § första stycket förordningen om utformningen av häkten och polisarrestorer anges att förvaringsrummet ska vara försett med fönster så att det får tillräckligt med dagsljus. Förvaltaren Jan Andersson uppgav att anställda inom myndigheten har gått igenom bl.a. JO:s inspektionsprotokoll avseende Kriminalvården för att få vägledning om vad som kan anses vara tillräckligt med dagsljus. Jan Andersson informerade att myndigheten planerar att byta till fönster där halva rutan kommer att vara av klarglas och den andra halvan kommer att vara av frostat glas. I december 2015 beslutades dock att det planerade fönsterbytet skulle skjutas upp, eftersom myndigheten ville samordna arbetet med Kriminalvårdens byggplaner för ett häkte intill arresten.

Underrättelse till närstående

Enligt en lokal rutin för information till intagna i polisarrest om rättigheter och anledning till intagning daterad 2013-12-10 ska den intagne tillfrågas om han eller hon vill att närmaste anhörig eller någon annan som står den intagne särskilt nära ska kontaktas. Av rutinen framgår inte hur och var det ska dokumenteras att frågan ställts, men enligt polisledningen antecknas uppgiften oftast i ett fritextfält.

Vid en stickprovsvis handlingsgranskning rörande personer som omhändertagits på grund av berusning framkom att det ofta dokumenterades i ett fritextfält på omhändertagandebladet att en person tillfrågats om närstående ska underrättas, hans eller hennes inställning till detta och om underrättelse hade skett.

Vid en stickprovsvis granskning av dokumentation över intagna personer som gripits eller anhållits noterades i enstaka fall att personer tillfrågats om närstående skulle underrättas, hans eller hennes inställning till detta och om underrättelse hade skett.

I samtal med häktade som också varit anhållna i arresten Östersund kom det fram att de hade fått underrätta närstående under tiden som de hade varit anhållna. En intagen hade inte tillfrågats utan uppgav att han själv hade tagit upp frågan.

Övriga iakttagelser

Information om rättigheter

Gripna och anhållna

Enligt den lokala rutinen för information till intagna i polisarrest om rättigheter och anledning till intagning åligger det polisens vakthavande befäl att i samband med prövning av förvar se till att information lämnas till en intagen antingen av denne själv eller genom de som verkställer förvaret. Dokumentation om att information har lämnats ska ske i den löpande loggen i den datoriserade rutinen för förundersökning och tvångsmedelshantering (DurTvå).

Av den lokala instruktionen för arrestantvakter framgår att arrestvakten ska se till att Polismyndighetens informationsblad om rättigheter i samband med fri-

hetsberövandet delas ut eller ges muntligen till intagna, men att det formella ansvaret vilar på vakthavande befäl.

Ledningen uppgav att Polismyndighetens informationsblad (Information till misstänkta och frihetsberövade) om intagnas rättigheter delas ut av en polis i den patrull som gjort gripandet. Informationsbladet finns på ca 40 olika språk. Polispatrullen lämnar också muntlig information när det behövs.

I samtal med Kriminalvården kom bl.a. följande fram.

I samband med inskrivning av en anhållen person ger häktespersonalen den intagne information och går igenom rutiner. I varje cell finns ett informationsblad om häktet Östersund uppsatt. Information som Polismyndigheten ska dela ut distribueras inte av häktespersonalen. Däremot kompletteras informationen muntligen av dem. Kriminalvårdarna använder sig också av bilder på olika aktiviteter för att underlätta förståelsen för intagna som inte talar svenska. Häktesledningen kommenterade vid inspektionens avslutande genomgång att det inte framgår tydligt i den lokala instruktionen för arrestantvakter vem som är ansvarig för att ge gripna, anhållna och omhändertagna information om deras rättigheter (se inspektionsprotokollet avseende häktet Östersund, dnr 872-2016).

Vid granskningen av handlingar observerades att det ibland hade dokumenterats i protokollet för frihetsberövande att information om rättigheter hade lämnats.

I samtal med häktade framgick att två av tre intagna hade fått informationsbladet om rättigheter av polisen. En fick informationen vid gripandet och den andre fick informationen vid förhör. Båda hade fått behålla informationen i cellen.

Omhändertagna enligt LOB

Polispatrullen som kommer in till arresten med en omhändertagen person förklarar orsaken till omhändertagandet muntligt.

Vid stickprovvis granskning av handlingar av omhändertaganden enligt LOB noterades ingen dokumentation om att skriftlig information om rättigheter hade lämnats till de omhändertagna.

Hälso- och sjukvård

Polisens vakthavande befäl har det medicinska ansvaret för gripna, anhållna och omhändertagna. Alla vakthavande befäl har akutsjukvårdsutbildning. Händer det något kontaktas 112 och ambulans kan snabbt vara på plats, eftersom de är stationerade i närheten av arresten. Ledningen uppgav dock att det vore önskvärt med medicinskt stöd av någon med förskrivningsrätt vid bedömningen av behov av läkar- eller sjukvård för de intagna.

Medicinhantering

Av den lokala instruktionen för arrestantvakter framgår bl.a. att om en intagen begär medicin eller företer sjukdomssymtom ska vakthavande befäl snarast underrättas och att samtliga åtgärder ska dokumenteras. Vidare framgår det att

medicin som är godkänd av sjukvårdspersonal får ges till en intagen i angiven mängd. Mediciner förvaras i en låst förvaringsbox och tillhandahålls av kriminalvårdare.

För tillsynen av häktade har Kriminalvården en sjuksköterska anställd på deltid, men hon har inga arbetsuppgifter som rör de intagna som inte är häktade.

Samarbetet mellan Polismyndigheten och Kriminalvården om arrestverksamheten

Avtal

Polismyndigheten och Kriminalvården har överenskommelser som rör överlåtelse av ansvar för frihetsberövade personer på flera ställen, bl.a. i Göteborg, Uppsala, Västerås och Kronobergshäktet i Stockholm. Överenskommelserna har slutits innan polisen blev en myndighet, dvs. före den 1 januari 2015. Det finns ännu ingen central överenskommelse mellan myndigheterna.

Det samarbetsavtal som låg till grund för samarbetet mellan myndigheterna under inspektionen 2013 gäller fortfarande. Polisledningen anser att samarbetet med Kriminalvården fungerar bra och förtroendet för häktespersonalen är gott. Samverkansmöten mellan Polismyndigheten och Kriminalvården sker regelbundet och dokumenteras i form av minnesanteckningar. Häktets syn på samverkan mellan myndigheterna redovisas i inspektionsprotokollet avseende häktet Östersund (dnr 872-2016).

Övrigt

Risk för att intagna ser varandra i arrestkorridoren

Det finns liksom vid inspektionen 2013 en risk att intagna kan komma att mötas i arrestkorridoren. För att undvika detta måste alla intagna vara kvar i sina celler under inskrivning av nya intagna.

Tillfällig placering i arresten under transport

I utlänningsärenden förekommer det att utländska medborgare förvaras i arresten under natten på väg till Migrationsverkets förvar i Gävle. Det förekom tidigare att personer som tvångsvårdades enligt lagen om vård av missbrukare i vissa fall placerades tillfälligt i arresten, men numera kör Polismyndigheten dem direkt till ett behandlingshem.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser. Företrädarna för Polismyndigheten anförde bl.a. följande.

Beslut om tillsynsfrekvens

Vakthavande befäl närvarar personligen vid inskrivning av gripna, anhållna och omhändertagna. Beslut om tillsyn av intagna fattas formellt av vakthavande befäl, men det är polispatrullen som skriver in den frihetsberövade och kryssar i tillsynsfrekvensen. Som blanketten är utformad kan den upplevas som otydlig

avseende vem som inledningsvis beslutar om tillsynsfrekvensen – vakthavande befäl eller den polis som fyllt i blanketten.

Underrättelse till anhöriga

För omhändertagna enligt LOB dokumenterar polisen rutinmässigt att man erbjudit dem att underrätta närstående och inställningen till detta. Motsvarande dokumentation för gripna och anhållna görs inte lika rutinmässigt. Frågan ska ställas, men underrättelse kan ske först efter att åklagaren tagit ställning till saken.

Information om rättigheter

Skriftlig information lämnas på relevant språk till misstänkta för brott. Det är lätt att glömma bort att skriva in att informationen har lämnats bland övriga uppgifter som ska skrivas in.

Samarbete mellan Polismyndigheten och Kriminalvården

Hälso- och sjukvårdsfrågor kan vid överlämning mellan polis och häktespersonal vara besvärliga. Vakthavande befäl beslutar om mediciner och sjukhusvård. Det är viktigt att noggrant dokumentera medicinska uppgifter i omhändertagandebladet.

Viljan att samverka är god och samarbetet med Kriminalvården om gripna och omhändertagna är gott. Polisen har en dialog med Kriminalvårdens häktespersonal vid den frihetsberövades ankomst. Eftersom det pågår verksamhet av två myndigheter samtidigt är frågor om sekretess ständigt aktuella. Vid skyddsronnen för några veckor sedan kom ett önskemål om vikkvägg fram. Väggen skulle kunna dras ut när inskrivning pågår och minska riskerna för exponering och därigenom underlätta arbetet i arrestkorridoren.

Vid protokollet

Eva Fridén

Justerat den 2016-08-19

Lars Olsson

Uttalande

Jag har tagit del av protokollet, som föranleder följande uttalanden från min sida.

Tillsyn

Av de redovisade iakttagelserna i protokollet framgår att det har skett förändringar i hur tillsynen bedrivs sedan inspektionen 2013. Jag välkomnar att Polismyndigheten numera har infört rutiner om regelbunden tillsyn av alla gripna och anhållna.

När det gäller dokumentationen av tillsynsbeslut kan jag i likhet med vad företrädarna för Polismyndigheten anfört konstatera att det inte går att utläsa av den säkerhetsbedömningsblankett där tillsynsfrekvensen anges att det är vakt-havande befäl, dvs. den som gör förmansprövningen innan någon sätts in i arresten, som inledningsvis beslutar om tillsynsfrekvensen.

Det är viktigt att den dokumentation som görs återspeglar ansvarsfördelningen som råder. Polismyndigheten bör mot den bakgrunden se över rutinerna för signering av säkerhetsbedömningsblanketter.

Insläpp av dagsljus under vistelsen i cellen

Jag uttalade i protokollet från 2013 att myndigheten måste överväga att vidta åtgärder för att förbättra dagsljusinsläppet för frihetsberövade i arresten. Jag vill i detta sammanhang nämna chefsJO Furas uttalanden om att intagnas möjligheter att i häkten och anstalter se ut genom fönstren i sina bostadsrum och få en uppfattning av omgivningarna kan bidra till att en häktes- eller anstaltsvistelse upplevs som mindre påfrestande och motverkar de negativa följderna av ett frihetsberövande (beslut den 16 november 2015, dnr 7173-2014).

Polismyndigheten har uppgett att man planerar att byta ut samtliga fönster i cellerna. Jag utgår från att Polismyndigheten snarast vidtar åtgärder för att tillgodose de intagnas behov av dagsljus i arresten Östersund. Med anledning av vad som kommit fram uppmanas Polismyndigheten att senast den 16 januari 2017 återkomma med en redogörelse för vilka åtgärder myndigheten vidtagit i denna del.

Utformningen av rastgården

I ett beslut i ett initiativärende om möjligheten till utomhusvistelse för intagna i polisarrest den 18 juni 2014 (dnr 2054-2013) betonade jag bl.a. att rastgårdarna bör ha ett ordentligt ljusinsläpp och frisk luft för att syftet med utomhusvistelsen ska uppnås.

Det begränsade inflödet av dagsljus och frisk luft i rastgården gör att den i sin nuvarande utformning inte kan anses tillgodose syftet med en utomhusvistelse. Polismyndigheten uppmanas därför att senast den 16 januari 2017 återkomma med en redogörelse för vilka åtgärder som myndigheten vidtagit även i denna del.

Rutiner för underrättelse till närstående

I inspektionsprotokollet från 2013 uttalade jag att polisen behövde säkerställa att det finns tydliga rutiner för att frihetsberövade tillfrågas om de vill att närstående ska underrättas om frihetsberövandet. Jag noterar att en rutin införts om underrättelse till närstående, och att det ofta dokumenteras att frågan ställts i samband med omhändertagande enligt LOB, men att dokumentationen brister i fråga om gripna och anhållna. Jag förutsätter att man från polisens sida vidtar åtgärder för att komma tillrätta med denna brist.

Information till intagna

De redovisade iakttagelserna tyder på att Polismyndigheten i praktiken försöker se till att skriftlig information om rättigheter till frihetsberövade misstänkta för brott delas ut. Däremot är det i rutinblad och instruktioner otydligt vem som ansvarar för att informationen lämnas ut. Jag förutsätter att Polismyndigheten gör förändringar på så sätt att skriftliga rutiner och hur det fungerar i praktiken stämmer överens. Rutinerna för dokumentation av att information om rättigheter har lämnats bör också ses över.

I övrigt föranleder protokollet inte några uttalanden från min sida.

Cecilia Renfors

2016-08-19